

Urząd Miasta Sopotu
81-704 Sopot, ul. Kościuszki 25/27
www.sopot.pl/

SWPS Uniwersytet
Humanistycznospołeczny
Wydział Psychologii w Sopocie
81-745 Sopot, ul. Polna 16/20
www.swps.pl/

PBS Sp. z o.o.
81-812 Sopot, ul. Junaków 2
www.pbs.pl/

Wyniki diagnozy postaw wobec doradztwa zawodowego, kariery i szkoły

**Raport z badania uczniów sopockich szkół
oraz ich rodziców i nauczycieli**

Sopot, 2020

Spis treści

Uczestnicy badania.....	3
Uczniowie.....	3
Rodzice.....	3
Pracownicy szkół.....	4
Omówienie metodologii badań.....	5
Raport z badania uczniów.....	9
Raport z badania nauczycieli.....	14
Raport z badania rodziców.....	18

Uczestnicy badania

Badanie zastało zaplanowane i rozpoczęło się przed ogłoszeniem w Polsce 20 marca 2020 stanu epidemii. Późniejsze wypadki spowodowały, że na wyniki niniejszego badania duży wpływ miało zawieszenie normalnych zajęć w szkołach. Jedną w podstawowych konsekwencji wprowadzenia stanu epidemii są mniej liczebne niż tego oczekiwaliśmy próbki uczestników z każdej z trzech grup respondentów (uczniów oraz ich rodziców i nauczycieli) a także mniejsza niż tego byśmy sobie życzyli reprezentatywność tych próbek. Niemniej wyniki badania nadal pozwalają na podejmowanie na ich podstawie decyzji o kierunkach i zakresie działań profilaktycznych w szkołach oraz ogólnie w Sopocie.

Uczniowie. W badaniu przeprowadzonym pomiędzy 8 marca a 2 czerwca 2020 wzięło udział łącznie 974 uczniów sopockich szkół, z czego 232 uczniów klas IV-VI SP, 132 uczniów klas VII i VIII SP oraz 610 uczniów sopockich szkół ponadpodstawowych. Jak ilustruje to Tabela 1 większość uczniów - respondentów ze szkół podstawowych zamieszkuje w Sopocie, ale większość respondentów ze szkół ponadpodstawowych mieszka poza Sopotem.

Tabela 1.

Liczebności uczniów-respondentów z poszczególnych grup wiekowych w podziale na miejsce zamieszkania

Grupa wiekowa	Miejsce zamieszkania			Ogółem
	Sopot	Gdańsk lub Gdynia	Inna miejscowość	
Klasy IV-VI SP	184	42	6	232
Klasy VII-VIII SP	104	22	6	132
Klasy I-IV ŚR	116	393	101	610
Ogółem	404	457	113	974

Rodzice. W badaniu przeprowadzonym pomiędzy 8 marca a 3 czerwca 2020 wzięło łącznie 649 rodziców uczniów sopockich szkół, z czego 129 rodziców uczniów klas I-III SP, 163 rodziców uczniów klas IV-VI SP, 84 rodziców uczniów klas VII i VIII SP oraz 273 uczniów sopockich szkół ponadpodstawowych. Jak ilustruje to Tabela 2 większość rodziców dzieci ze szkół podstawowych zamieszkuje w Sopocie, ale znaczna większość respondentów ze szkół ponadpodstawowych mieszka poza Sopotem.

Tabela 2.

Liczebności respondentów – rodziców dzieci z poszczególnych grup wiekowych w podziale na miejsce zamieszkania

Grupa wiekowa dziecka	Miejsce zamieszkania			Ogółem
	Sopot	Gdańsk lub Gdynia	Inna miejscowość	
Klasy I-III SP	109	15	5	129
Klasy IV-VI SP	131	30	2	163
Klasy VII-VIII SP	64	15	5	84
Klasy I-IV ŚR	64	163	46	273
Ogółem	368	223	58	649

Pracownicy szkół. W badaniu przeprowadzonym pomiędzy 8 marca a 31 maja 2020 wzięto łącznie 285 pracowników sopockich szkół, Tabela 3 zawiera dane na temat liczebności pracowników w poszczególnych grupach.

Tabela 3.

Liczebności pracowników szkół-respondentów z poszczególnych grup

	Liczba respondentów
Wychowawcy klas I-III SP	40
Wychowawcy klas IV-VI SP	32
Wychowawcy klas VII-VIII SP	14
Nauczyciele w SP	44
Inni pracownicy SP	19
Wychowawcy w szkołach ponadpodstawowych	52
Nauczyciele w szkołach ponadpodstawowych	64
Inni pracownicy w szkołach ponadpodstawowych	20
Ogółem	285

Omówienie metodologii badań

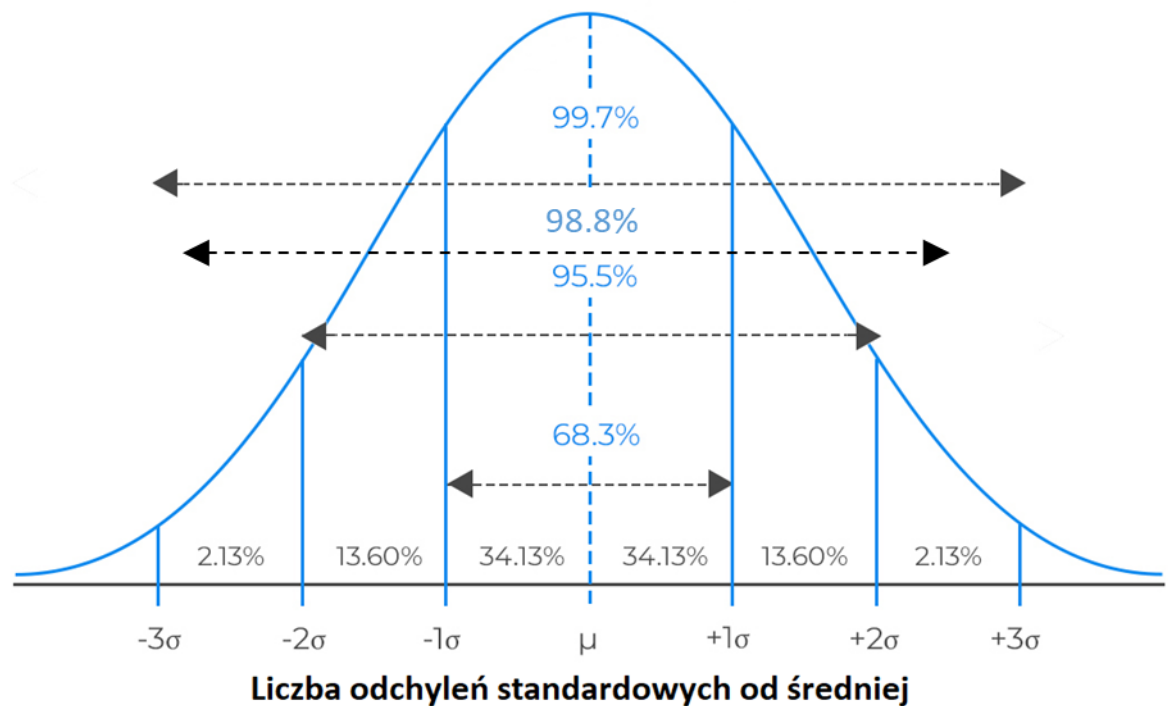
Część badania dotycząca doradztwa zawodowego opierała się na specjalnie przygotowanych wskaźnikach (skalach) oraz pojedynczych pytaniach dotyczących różnych ważnych aspektów. Każdy wskaźnik składał się z kilku pytań. Dodatkowo znaczna liczba wskaźników była niezależnie oszacowywana na podstawie badań uczniów oraz ich rodziców i nauczycieli. Taka strategia badania zapewnia wysoką rzetelność pomiarów oraz ich wzajemną walidację, tzn. możliwe jest np. odniesienie wniosków z badania uczniów do wniosków z badania rodziców lub nauczycieli.

Rzetelność pomiarów jest techniczną miarą ich wiarygodności, precyzyjności i niepodatności na losowe – niezwiązane z rzeczywistym poziomem mierzonej właściwości – zmiany. Jest to też liczbowe oszacowanie wielkości błędu pomiaru. Tam, gdzie było to możliwe do wyliczenia podajemy w tabelach oszacowania rzetelności wskaźników dokonane za pomocą współczynnika α Cronbacha, współczynnik ten przyjmuje wartości od 0,00 (brak rzetelności, wyniki odzwierciedlają jedynie błąd) do blisko 1,00 (bardzo wysoka rzetelność, bardzo mały błąd pomiaru). Przyjmuje się, że pomiary o rzetelności poniżej 0,50 są niewiarygodne i nieprzydatne do podejmowania jakichkolwiek decyzji; pomiary o rzetelności powyżej 0,90 są niezwykle wiarygodne; pomiary o rzetelności pomiędzy 0,80 a 0,90 są bardzo wiarygodne a pomiędzy 0,70 a 0,80 wystarczająco wiarygodne dla większości zastosowań. Jak widać to w kolejnych tabelach przygotowane zestawy pytań i pozycji testowych, mimo, że stosunkowo niewielkie dały wskaźniki o dobrych i bardzo dobrych rzetelnościach.

Wszystkie wskaźniki ryzyka oraz ochronne wyraziliśmy w postaci średniej z odpowiedzi na składające się na miarę wskaźnika pytania. W większości pytań wykorzystaliśmy czteropunktową skalę odpowiedzi punktowaną od 1 do 4. W niektórych przypadkach używaliśmy dłuższych skal odpowiedzi. Wszystkie skale odpowiedzi były tak zbudowane, że były symetryczne i zawierały tyle samo opcji zaprzeczania, co potwierdzania, np.: Zdecydowanie nie (1); Nie (2). Tak (3). Zdecydowanie tak (4).

Zakres skal jest bardzo ważny, bo na jego podstawie możemy – z braku wyników odniesienia oraz pomiarów kryterialnych – wyprowadzić punkty odsiewowe. **Punkty odsiewowe**, to takie wartości wskaźnika, które pozwalają na klasyfikację osób badanych do jednej z grup jakościowo odmiennych pod względem jakiegoś kryterium. W przypadku niniejszych badań są to odpowiednio grupa osób zagrożonych w danym czynniku ryzyka oraz grupa osób chronionych w danym czynniku ochronnym. Poniższe rozumowanie jest spekulatywne, ale opiera się na zasadach wnioskowania naukowego oraz prawach psychometrii.

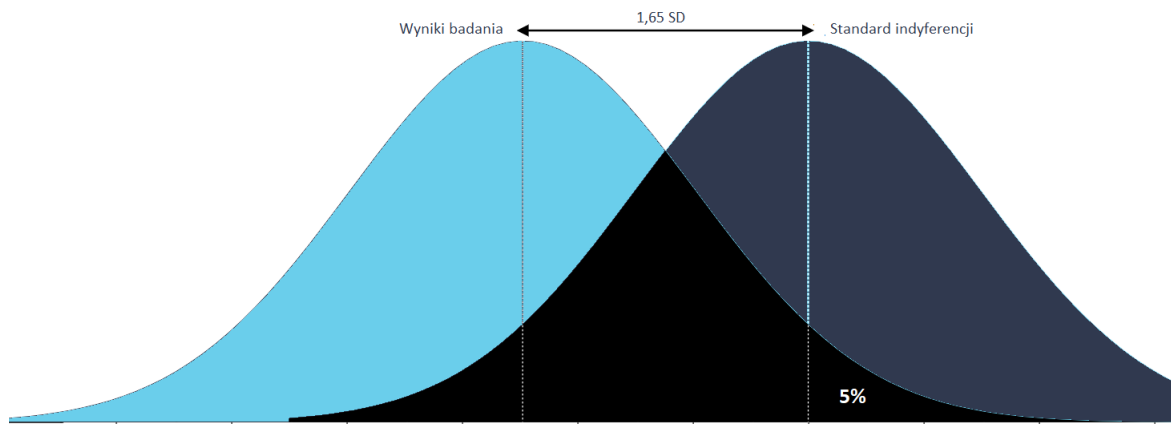
Większość zmiennych charakteryzujących funkcjonowanie ludzi ma rozkład normalny, taki jak na Rysunku 1.

Rysunek 1. Parametry rozkładu normalnego

Jak widać to na Rysunku 1 niemal 99% całego rozkładu rozpościera się w pięciu odchyleniach standardowych, pomiędzy $-2,5$ a $+2,5 \sigma$. Ponieważ nasze pomiary mają zakresy ograniczone minimami i maksymami skal odpowiedzi, to o ile rozkłady czynników są zbliżone do normalnych – a takie są – to w tych zakresach musi być 5 odchyłeń standardowych. Jak przedstawia to Tabela 7, dla każdego z używanych zakresów odpowiedzi można na tej podstawie wyliczyć teoretyczną wartość odchylenia standardowego dla rozkładu normalnego, po prostu dzieląc rozstęp przez pięć. Jak można to sprawdzić w tabelach, które prezentują również odchylenia standardowe obliczone dla rzeczywistych pomiarów, oszacowane ww. sposób odchylenie standardowe jest bliskie także wartościom empirycznym. Dysponując tak wyznaczonymi odchyleniami standardowymi możemy posłużyć się dobrze ugruntowanymi konwencjami dotyczącymi interpretacji różnicy wyników w odniesieniu do odchylenia standardowego.

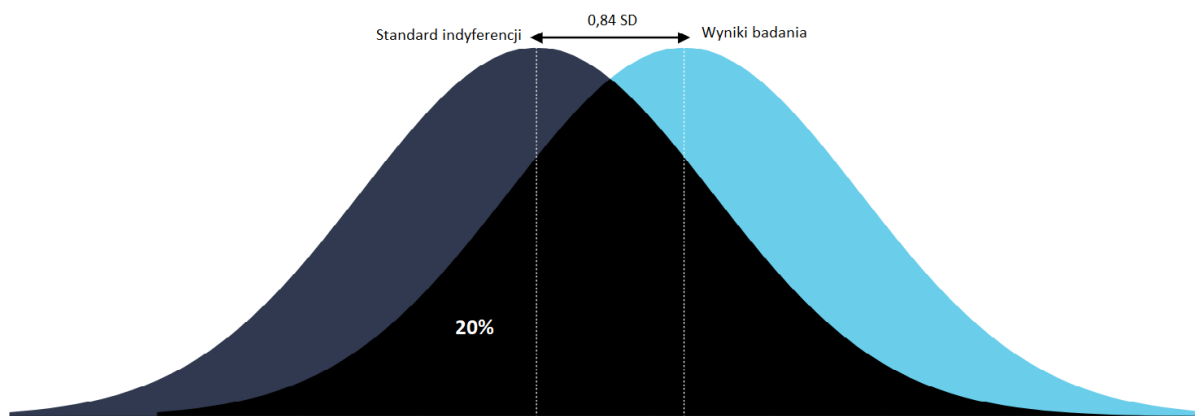
Najpierw jednak musimy uzgodnić, do jakiego wyniku będziemy odnosić pomiary, (aby policzyć różnice wyników). Choć nie jest to do końca prawda, to – dla wygody opłaconej niewielkim spadkiem precyzji – przyjmijmy, że dla czynników ryzyka chcielibyśmy unikać wniosków o ich obecności a dla czynników ochronnych – o ich absencji. Co oznacza, że za punkt odsiewowy dla czynników ryzyka chcemy mieć taką wartość pomiaru, która – będąc średnią w rozkładzie odpowiedzi respondentów – jest na tyle odległa od punktu środkowego skali pomiarowej – wyniku ani niepotwierdzającego, ani niefalsyfikującego obecności ryzyka, – że jedynie niewielka część respondentów byłaby po prawej stronie punktu środkowego. Z reguły przyjmuje się, że niewielka część, to około 5% wszystkich respondentów.

Rysunek 2. Ilustracja zasady ustanowienia punktów odsiewowych dla czynników ryzyka.

Jeśli zgodzimy się na takie rozwiązanie, to wyznaczenie punktów odsiewowych staje się stosunkowo proste. Aby tylko nie więcej niż 5% osób z hipotetycznego badania miało wyniki równe lub wyższe niż wartość środkowa (punkt indyferencji), to średnia w tym hipotetycznym badaniu powinna być niższa od punktu indyferencji o 1,65 odchylenia standardowego. A to oznacza, że wnioski o nikim poziomie zagrożenia ze strony czynników ryzyka możemy formułować dla wyników średnich niższych niż 1,51 w skali czteropunktowej (por. Tabela 7).

Podobnie rozumując, za punkt odsiewowy dla czynników ochronnych chcemy mieć taką wartość pomiaru, która – będąc średnią w rozkładzie odpowiedzi respondentów – jest na tyle odległa od punktu środkowego skali pomiarowej – wyniku ani niepotwierdzającego, ani niefalsyfikującego obecności czynnika ochronnego, – że jedynie niewielka część respondentów byłaby po lewej stronie punktu środkowego. Z reguły przyjmuje się, że dla pozytywnych efektów niewielka część, to około 20% wszystkich respondentów, tzn., że 80% będzie miało wyniki wyższe od punktu indyferencji – będzie w mniejszym lub większym stopniu chroniona.

Rysunek 3. Ilustracja zasady ustanowienia punktów odsiewowych dla czynników ochronnych.

Aby tylko nie więcej niż 20% osób z hipotetycznego badania miało wyniki równe lub niższe niż wartość środkowa (punkt indyferencji) czynnika ochronnego, to średnia w tym hipotetycznym badaniu powinna być wyższa od punktu indyferencji o 0,84 odchylenia standardowego. A to oznacza, że wnioski o wystarczającym poziomie ochrony możemy formułować dla wyników średnich wyższych niż 3,00 w skali czteropunktowej (por. Tabela 1).

Tabela 1.

Wyrowadzenie punktów odsiewowych dla skal odpowiedzi o różnych zakresach

Zakres skali	Minimum (a)	Maksimum (b)	Wartość środkowa skali ($c = (b+a)/2$)	Rozstęp ($d = b-a$)	Teoretyczne SD ($e = d/5$)	Punkt odsiewowy dla czynników	
						ryzyka ($c-1,645e$)	ochronnych ($c+0,84e$)
1-4	1	4	2,5	3	0,6	> 1,5	< 3,0
0-4	0	4	2	4	0,8	>0,7	< 2,7

Raport z badania uczniów

- **Opis skal (wskaźników) użytych do diagnozy uczniów:**

1. Czynniki ułatwiające bądź utrudniające przejście ze szkoły do pracy (School to work transition)
 - a) Poczucie własnej skuteczności w podejmowaniu decyzji zawodowych – ten wskaźnik pokazuje w jakim stopniu uczniowie mają przekonanie, że poradzą sobie z decyzjami dotyczącymi ich przyszłej kariery.
 - b) Poczucie własnej skuteczności w zakresie kompetencji zawodowych – ten wskaźnik pokazuje, w jakim stopniu uczniowie są pewni, że poradzą sobie z różnymi zadaniami związanymi z funkcjonowaniem na rynku pracy.

Badania wskazują, że im więcej poczucia własnej skuteczności w podejmowaniu decyzji zawodowych oraz w zakresie kompetencji zawodowych, tym łatwiej uczniowie radzą sobie na rynku pracy (McWhirter et al., 2000)

- c) Postrzeganie edukacyjnych barier – ten wskaźnik pokazuje, w jakim stopniu uczniowie postrzegają różne przeszkody w uzyskiwaniu dobrych wyników w nauce. Badania wskazują, że im częściej dostrzegamy różne bariery edukacyjne, tym gorzej uczniowie radzą sobie w szkole i na rynku pracy (McWhirter et al., 2000).
2. Wsparcie uzyskiwane od rodziny w zakresie rozwoju zainteresowań zawodowych – w jakim stopniu uczniowie postrzegają, że rodzina wspiera ich zainteresowania dotyczące rynku pracy.
 3. Postawy wobec szkoły i nauki:
 - a) Motywacja osiągnięć – wskaźnik tego, jak mocno stara się uczeń uzyskać dobre wyniki w nauce;
 - b) Poczucie przynależności (do szkoły) – wskaźnik tego, w jakim stopniu uczeń postrzega się jako istotna część środowiska szkolnego;
 - c) Umiejętności społeczne w szkole – wskaźnik dobrego radzenia sobie w środowisku społecznym szkoły,

Badania wskazują, że wszystkie trzy wskaźniki są pozytywnie związane z uzyskiwaniem dobrych wyników w szkole oraz rozwojem kariery zawodowej (Lapan et al., 2017) Baglama & Uzunboylu, 2017)

4. Wiedza na temat rynku pracy – ilość pozytywnych odpowiedzi na 6 pytań dotyczących rynku pracy;
5. Intensywność zajęć w ramach doradztwa zawodowego – przeciętna ilość różnych aktywności, które w których uczestniczy uczeń w ramach doradztwa zawodowego
6. Chęć uczestniczenia z zajęć z doradztwa – chęć uczestniczenia w zajęciach z doradztwa zawodowego (skala od 1- zdecydowanie nie, do 4 - zdecydowanie tak).

- Dane zawarte w tabeli 1A pokazują jak rozkładają się średnie dla poszczególnych wskaźników, które użyliśmy w badaniu uczniów do zdiagnozowania ich postaw wobec doradztwa zawodowego i kariery.
- Ogólny rozkład wyników dla badanych uczniów należy ocenić pozytywnie. Kolor zielony oznacza, że prawie wszystkie wskaźniki układają się powyżej hipotetycznego punktu odniesienia, np. dla skal od 0 do 4 – ten punkt wynosi 2, dla skal od 1 do 4 ten punkt wynosi 2,5. Z kolei postrzeganie edukacyjnych barier układa się poniżej 50%, więc również ten wynik należy zinterpretować pozytywnie. Jedyne wyniki (zaznaczone na czerwono), który układa się nieco gorzej od punktu odniesienia (dla skali od 0 do 6 ten punkt wynosi – 3) dotyczy wiedzy na temat rynku pracy. Jednak pamiętać należy, że zastosowany test był relatywnie trudny. Warto również zauważyć, że rzetelność zastosowanych skal układa się wszędzie na wysokim poziomie, co oznacza, że mamy do czynienia z wiarygodnymi wynikami.

Tabela 1A.

Postawy uczniów wobec doradztwa zawodowego; (N = 742)

Czynniki	Rzetelność skali	Liczba pozycji	Zakres skali	Średnia	Efekt	SD
Poczucie własnej skuteczności w podejmowaniu decyzji zawodowych	0,84	5	0 – 4	2,25	0,29	0,93
Poczucie własnej skuteczności w zakresie kompetencji zawodowych	0,86	4	0 – 4	2,30	0,38	1,02
Postrzeganie edukacyjnych barier	0,81	10	0 – 100%	37,9%	0,60	20%
Wsparcie uzyskiwane od rodziny	0,85	5	1-4	2,61	0,18	0,70
Motywacja osiągnięć	0,87	4	1-4	2,75	1,13	0,71
Poczucie przynależności do szkoły	0,88	5	1-4	2,77	1,13	0,73
Umiejętności społeczne w szkole	0,76	4	1-4	2,85	1,22	0,65
Wiedza na temat rynku pracy		6	0-6	2,79	0,72	1,14
Intensywność zajęć z doradztwa zawodowego		10	0-10	5,60	0,26	2,58
Chęć uczestniczenia w zajęciach z doradztwa		1	1-4	2,55	0,07	0,84

- Pomędzy uczniami szkół podstawowych i ponadpodstawowych występują istotne różnice w zakresie:

- Poczucia własnej skuteczności w podejmowaniu decyzji zawodowych: 2,10 dla szkół podstawowych oraz 2,28 dla szkół ponadpodstawowych;
- Poczucia własnej skuteczności w zakresie kompetencji zawodowych: 2,09 dla szkół podstawowych oraz 2,35 dla szkół ponadpodstawowych;
- Poczucie przynależności do szkoły: 2,51 dla szkół podstawowych oraz 2,83 dla ponadpodstawowych;
- Wiedzy na temat rynku pracy: 2,52 dla szkół podstawowych oraz 2,85 dla szkół ponadpodstawowych;
- Intensywność zajęć z doradztwa zawodowego: 6,05 dla szkół podstawowych oraz 5,06 dla szkół ponadpodstawowych;
- Chęć uczestniczenia w zajęciach z doradztwa: 2,37 dla szkół podstawowych oraz 2,62 dla szkół ponadpodstawowych;

- Większość zaobserwowanych różnic logicznie łączy się z większą dojrzałością uczniów szkół ponadpodstawowych. Jedyny wyjątek stanowi ocena intensywności zajęć z doradztwa, która układa się wyżej dla szkół podstawowych.
- Wyniki z Tabeli 2A sugerują, że w szkołach ponadpodstawowych dominują osoby, które nie wiedzą nic o doradztwie zawodowym. Rozpoznawalność doradztwa jest istotnie niższa w szkołach ponadpodstawowych niż podstawowych. Wskazuje to na potrzebę propagowania tych zajęć na tym etapie kształcenia.

Tabela 2A.

Czy w Twojej szkole jest doradztwo zawodowe? (N = 742)

Typ szkoły:	Tak	Nie	Nie wiem
Szkoły podstawowe	97%	1%	2%
Szkoły ponadpodstawowe	18%	23%	59%

Pomiędzy uczniami szkół podstawowych i ponadpodstawowych występują istotne różnice

- Wyniki z tabeli 3A stanowią pewną wskazówkę na temat „niewiedzy” uczniów szkół ponadpodstawowych na temat zajęć z doradztwa. Jedynie połowa uczniów szkół ponadpodstawowych uczestniczy w tego typu zajęciach.

Tabela 3A.

Czy uczestniczyłeś już w zajęciach z doradztwa zawodowego? (N = 742)

Typ szkoły:	Tak	Nie
Szkoły podstawowe	99%	1%
Szkoły ponadpodstawowe	50%	50%

Pomiędzy uczniami szkół podstawowych i ponadpodstawowych występują istotne różnice

- Rozkład wyników na temat szans kontynuowania nauki bądź podjęcia wymarzonej pracy jest relatywnie korzystny. Ocena szans zarówno w szkołach podstawowych jak i ponadpodstawowych przekracza 50%. Fakt ten należy ocenić pozytywnie.

Jak myślisz, jakie jest szansa, że p zakończeniu tej szkoły uda Ci się kontynuować naukę w wymarzonej przez Ciebie szkole lub podjąć wymarzoną pracę?

Szansa wynosi:

- 61,9% dla szkół podstawowych
- 62,0% dla szkół ponadpodstawowych

- Korzystnie rozkładają się opinie uczniów dotyczące postrzegania wpływu na rozwój swojej kariery (kontynuacji nauki bądź podjęcia pracy). Zarówno w przypadku uczniów szkół podstawowych jak i ponadpodstawowych wskaźnik dla kategorii „ja sam” przekracza 50%. Z badań wynika, że sporą część kontroli nad dalszą karierą uczniów posiadają również rodzice (patrz tabela 4A), co na tym etapie życia wydaje się naturalne.

Tabela 4A.

Kto Twoim zdaniem ma decydujący wpływ na to, aby w przyszłości kontynuować naukę w wymarzonej szkole/uczelni lub podjąć wymarzoną pracę? (N = 742)

Typ szkoły:	Rodzice	Ja sam	Inne czynniki
Szkoły podstawowe	30,5%	58,2%	11,3%
Szkoły ponadpodstawowe	20,7%	65,9%	13,4%

Pomiędzy uczniami szkół podstawowych i ponadpodstawowych występują istotne różnice

- Jak wynika z danych zawartych w tabeli 5A zarówno dla uczniów szkół podstawowych jak i ponadpodstawowych najważniejszą, niezbędną kompetencją na rynku pracy jest „Komunikacja z innymi ludźmi” (3,42/3,58 na skali od 1 do 4). Relatywnie mniej ceniona jest inteligencja emocjonalna (3,24/3,29 na skali od 1 do 4).

Tabela 5A.

Jakie kompetencje uznajesz za niezbędne, aby w przyszłości dobrze sobie radzić na rynku pracy? Proszę zaznaczyć w każdym z wierszy jedną odpowiedź? Porównanie opinii uczniów szkół podstawowych (P) i ponadpodstawowych (PP). Zakres skali 1-4; (N = 742)

	P	PP	Efekt
Powody:			
Kreatywność	3,22	3,48	0,38
Współpraca w zespole	3,32	3,47	0,22
Komunikacja z innymi ludźmi	3,42	3,58	0,25
Radzenie sobie ze stresem	3,35	3,54	0,28
Łatwe przystosowanie się do zmian	3,20	3,37	0,25
Umiejętność argumentacji i wysuwania wniosków	3,31	3,51	0,28
Umiejętność analizowania sytuacji z różnych perspektyw	3,32	3,52	0,30
Inteligencja emocjonalna	3,24	3,29	
Podjęmowanie decyzji	3,41	3,51	0,25

Tylko w zakresie inteligencji emocjonalnej nie występują różnice pomiędzy uczniami szkół podstawowych i ponadpodstawowych;

Raport z badania nauczycieli

- **Opis skal (wskaźników) użytych do diagnozy nauczycieli:**
 1. Poczucie skuteczności w doradztwie zawodowym - ten wskaźnik pokazuje, w jakim stopniu nauczyciele są pewni, że poradzą sobie z różnymi aspektami doradztwa zawodowego.
 2. Poczucie wpływu na treści i metody w doradztwie zawodowym – ten wskaźnik pokazuje, w jakim stopniu nauczyciele czują, że mogą wywierać wpływ na metodykę prowadzenia zajęć z doradztwa zawodowego
 3. Poczucie rozwoju kompetencji u uczniów – ten wskaźnik pokazuje, w jakim stopniu nauczyciele są przekonani o rozwoju kompetencji u uczniów.
- Dane zawarte w tabeli 1B pokazują jak rozkładają się działania nauczycieli w zakresie doradztwa zawodowego. Różnice pomiędzy nauczycielami szkół podstawowych i ponadpodstawowych wskazują na większe zaangażowanie nauczycieli szkół średnich.

Tabela 1B.

Czy w codziennej pracy dydaktycznej podejmuje Pan/Pani działania na rzecz wsparcia uczniów w zakresie doradztwa zawodowego (N = 283)

Typ szkoły:	Nie	Tak, w pewnym zakresie	Tak, często
Szkoły podstawowe	22,1%	61,8%	16,1%
Szkoły ponadpodstawowe	11,9%	65,7%	22,4%

Pomiędzy nauczycielami szkół podstawowych i ponadpodstawowych występują istotne różnice

- Dane zawarte w tabeli 2B wskazują powody, dla których nauczyciele nie udzielają wsparcia. Okazuje się, że brak czasu jest mniej ważnym powodem niż specyfika uczonych przedmiotów, brak wiedzy i przygotowania metodycznego. Nie wystąpiły również różnice pomiędzy nauczycielami szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

Tabela 2B.

Powody, dla których nauczyciele nie udzielają wsparcia w zakresie doradztwa zawodowego Zakres skali 1-4; (N = 49)

	M*	SD	Mediana
Powody:			
Jestem zbyt zajęty powierzonymi obowiązkami, brakuje mi czasu	2,24	0,90	2
Uważam, że nie mam wystarczającej wiedzy na ten temat	2,84	0,87	3
Brakuje mi przygotowania metodycznego na temat doradztwa zawodowego	2,96	0,89	3
Prowadzę zajęcia z przedmiotów, które nie mają żadnego związku z tą tematyka	3,02	0,90	3
W sumie – powody	2,76	0,60	3

- Korzystnie układają się w grupie nauczycieli wskaźniki dla poszczególnych postaw (patrz tabela 3B). Wskaźniki układają się zdecydowanie powyżej hipotetycznego punktu odniesienia (2,5) dla poczucia rozwoju kompetencji u uczniów. Wyżej oceniają również poczucie własnej skuteczności w doradztwie zawodowym. Na tym tle nieco mniej korzystniej wypada wskaźnik poczucia wpływu na treści i metody w doradztwie zawodowym. Występują tu istotne różnice pomiędzy nauczycielami szkół podstawowych i ponadpodstawowych (2,34 dla szkół podstawowych oraz 2,52 dla szkół ponadpodstawowych).

Tabela 3B.

Postawy nauczycieli wobec doradztwa zawodowego Zakres skali 1-4; (N = 234)

Czynniki	σ Cronbacha	Liczba pozycji	Zakres skali	Średnia	Efekt	SD
Poczucie skuteczności w doradztwie zawodowym	0,85	4	1 – 4	2,83	0,60	0,50
Poczucie wpływu na treści i metody w doradztwie zawodowym	0,89	2	1 – 4	2,42	0,13	0,62
Poczucie rozwoju kompetencji u uczniów	0,89	9	1 – 4	3,31	1,58	0,41

- Przegląd odpowiedzi na konkretne pytania dotyczące rozwoju kompetencji (tabela 4B) wskazuje, że jeżeli chodzi o ocenę rozwoju konkretnych kompetencji, to nie występują istotne różnice pomiędzy nauczycielami szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Nauczyciele mają poczucie, że w największym stopniu rozwijają u uczniów radzenie sobie ze stresem, a w najmniejszym stopniu – przystosowanie do zmian.

Tabela 4B.

Proszę ocenić, czy poniżej wymienione kompetencje są rozwijane w czasie prowadzonych przez Pana/Panią zajęć dydaktycznych? Porównanie opinii nauczycieli szkół podstawowych (P) i ponadpodstawowych (PP). Zakres skali 1-4; (N = 234)

	P	PP	Efekt
Działania:			
Kreatywność	3,37	3,30	
Współpraca w zespole	3,46	3,41	
Komunikacja z innymi ludźmi	3,49	3,46	
Radzenie sobie ze stresem	3,21	3,13	
Łatwe przystosowanie się do zmian	3,14	3,01	
Umiejętność argumentacji i wysuwania wniosków	3,34	3,37	

Umiejętność analizowania sytuacji z różnych perspektyw	3.32	3.30
Inteligencja emocjonalna	3.31	3.17
Podejmowanie decyzji	3.38	3.33

- Przegląd odpowiedzi na konkretne pytania dotyczące kluczowych działań wobec uczniów (tabela 5B) wskazuje, że tylko w zakresie dwóch działań występują istotne różnice pomiędzy nauczycielami szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Efekty te są relatywnie słabe.

Tabela 5B.

Jakie działania uważa Pan/Pani za kluczowe we wspieraniu ucznia przygotowującego się do ukończenia szkoły i wejścia na rynek pracy? Porównanie opinii nauczycieli szkół podstawowych (P) i ponadpodstawowych (PP). Zakres skali 1-4; (N = 234)

	P	PP	Efekt
Działania:			
Praca nad potencjałem – określenie mocnych i słabych stron	3,38	3,49	
Poszerzenie wiedzy o rynku pracy i aktywności zawodowej	3,19	3,28	
Pomoc w określaniu celów zawodowych	3,14	3,20	
Spotkania z potencjalnymi pracodawcami	3,03	3,23	0,29
Organizowanie praktyk i staży zawodowych	2,98	3,21	
Rozwój konkretnych kompetencji, np. pomoc w przygotowaniu CV	3,20	3,25	
Pomoc w rozwoju ogólnego poczucia skuteczności zawodowej u ucznia	3,06	3,25	0,31
Kształtowanie motywacji osiągnięć w nauce	3,30	3,41	
Rozwój umiejętności społecznych ucznia	3,47	3,53	
Rozwój przekonań ucznia na temat możliwości dokonywania pozytywnych zmian w sobie	3,44	3,52	

- Seria trzech pytań o ofertę szkoły dla uczniów wykazała (patrz tabela 6B), że w zakresie wszystkich form wykorzystania czasu wolnego występują istotne różnice pomiędzy nauczycielami szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Efekty te są umiarkowanie silne. W dwóch przypadkach na korzyść szkoły podstawowej, w jednym (kluby dyskusyjne) – na korzyść szkół ponadpodstawowych.

Tabela 6B.

Czy Pana/Pani szkoła oferuje uczniom atrakcyjne formy wykorzystania czasu wolnego? Porównanie opinii nauczycieli szkół podstawowych (P) i ponadpodstawowych (PP). Zakres skali 1-4 (N = 234)

	P	PP	Efekt
Zajęcia dodatkowe	3,31	3,12	0,30
Koła zainteresowań	3,24	2,99	0,37
Kluby dyskusyjne	2,41	2,73	0,44

- Jak ilustruje to tabela 7B, zdecydowana większość nauczycieli uważa, że oferta szkoły dotycząca rozwijania zainteresowań potrzebuje rozszerzenia. Nie ma tu istotnych różnic pomiędzy nauczycielami szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

Tabela 7B.

Czy uważa Pan/Pani, że w Pana/Pani szkole oferta dotycząca rozwijania zainteresowań potrzebuje rozszerzenia? (N = 283)

	Zdecydowanie nie	Nie	Tak	Zdecydowanie tak
Odsetki ogółem	1,3%	25,6%	57,7%	15,4%

Raport z badania rodziców

Do badania opinii rodziców użyto wskaźników z ankiet dla uczniów i nauczycieli. Takie krzyżowe zadawanie pytań z różnych punktów widzenia umożliwia dokonanie ciekawych porównań.

- Dane zawarte w tabeli 1C pokazują jak rozkładają się średnie dla poszczególnych wskaźników, które użyliśmy w badaniu rodziców. Ogólny rozkład wyników dla badanych rodziców należy ocenić pozytywnie. Kolor zielony oznacza, że wszystkie wskaźniki układają się powyżej hipotetycznego punktu odniesienia, np. dla skal od 0 do 4 – ten punkt wynosi 2, dla skal od 1 do 4 ten punkt wynosi 2,5. Z kolei postrzeganie edukacyjnych barier układa się wyraźnie poniżej 50%, więc również ten wynik należy zinterpretować pozytywnie.
- Interesujące jest porównanie odpowiedzi uczniów i ich rodziców. Porównanie wyników z tabeli 1A i 1C przekonuje, że w zakresie wszystkich mierzonych parametrów przekonania rodziców są bardziej pozytywne niż przekonania uczniów. Różnice konsekwentnie wskazują, że rodzice mają upożytywniony obraz swoich dzieci.

W zakresie udzielanego wsparcia różnica pomiędzy rodzicami i uczniami jest bardzo silna (d Cohena 1,06). W zakresie poczucia skuteczności w podejmowaniu decyzji zawodowych, postrzegania kompetencji zawodowych oraz postrzegania edukacyjnych barier różnice są relatywnie słabe (odpowiednio d Cohena 0,27, 0,28 oraz 0,32).

Tabela 1C.

Postrzeganie własnego wsparcia, poczucia skuteczności u dzieci oraz wybranych parametrów doradztwa zawodowego u rodziców (N = 649)

Czynniki	σ Cronbacha	Liczba pozycji	Zakres skali	Średnia	Efekt	SD
Wsparcie udzielane dziecku	0,87	5	1-4	3,26	1,36	0,51
Postrzeganie u dzieci poczucia własnej skuteczności w podejmowaniu decyzji zawodowych	0,82	4	0 – 4	2,49	0,60	0,82
Postrzeganie u dzieci poczucia własnej skuteczności w zakresie kompetencji zawodowych	0,86	4	0 – 4	2,57	0,67	0,89
Postrzeganie edukacyjnych barier	0,82	10	0 – 100%	31,9%	0,97	17%

- W zakresie postrzegania konkretnych edukacyjnych barier (patrz tabela 2C) różnice są relatywnie słabe. Jedynie w kategorii „brak motywacji” i „zbyt duża pewność siebie” możemy ocenić, że są umiarkowanie silne (odpowiednio d Cohena 0,47 i 0,42).

Tabela 2C.

Proszę ocenić prawdopodobieństwo pojawienia się przeszkód w uzyskiwaniu dobrych efektów w nauce Porównanie opinii uczniów (U) i rodziców (R). Zakres skali 0-100%.

	U	R	Efekt
Bariery w uzyskiwaniu dobrych efektów w nauce:			
brak talentu	33,1	24,8	
brak motywacji	54,2	39,4	0,47
zbyt dużo stresu w szkole	55,3	42,1	
przestarzały program nauczania	56,3	51,4	
brak perspektyw na przyszłość	39,5	31,0	
niska samoocena	43,3	37,9	
zbyt duża pewność siebie	16,8	27,7	0,42
problemy językowe z wysłowieniem się na dany temat	30,6	23,8	
brak pozytywnych wzorców w najbliższym otoczeniu	22,5	16,6	
niechęć do planowania przyszłości	27,0	24,1	

- Porównanie ocen „kluczowości” poszczególnych działań wspierających uczniów wykazuje (patrz tabela 3C), że w większości przypadków występują istotne różnice pomiędzy rodzicami dzieci ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Efekty te są jednak relatywnie słabe.
- Porównanie ocen dokonywanych przez badanych nauczycieli (patrz tabela 5B) oraz rodziców (tabela 3C) przekonuje, że przynajmniej w trzech najwyżej ocenianych kategoriach istnieje pewien konsensus pomiędzy rodzicami i nauczycielami. Dotyczy on: Rozwoju przekonań ucznia na temat możliwości dokonywania pozytywnych zmian w sobie, Pracy nad potencjałem – określenie mocnych i słabych stron oraz Rozwoju umiejętności społecznych ucznia.

Tabela 3C.

Jakie działania uważa Pan/Pani za kluczowe we wspieraniu ucznia przygotowującego się do ukończenia szkoły i wejścia na rynek pracy? Porównanie opinii rodziców szkół podstawowych (P) i ponadpodstawowych (PP). Zakres skali 1-4; (N = 649)

	P	PP	Efekt
Działania:			
Praca nad potencjałem – określenie mocnych i słabych stron	3,33	3,34	
Poszerzenie wiedzy o rynku pracy i aktywności zawodowej	3,05	3,29	0,35
Pomoc w określaniu celów zawodowych	3,02	3,25	0,32
Spotkania z potencjalnymi pracodawcami	2,96	3,19	0,28
Organizowanie praktyk i staży zawodowych	3,05	3,25	0,25
Rozwój konkretnych kompetencji, np. pomoc w przygotowaniu CV	3,07	3,28	0,28
Pomoc w rozwoju ogólnego poczucia skuteczności zawodowej u ucznia	3,06	3,23	0,24
Kształtowanie motywacji osiągnięć w nauce	3,23	3,29	
Rozwój umiejętności społecznych ucznia	3,26	3,40	
Rozwój przekonań ucznia na temat możliwości dokonywania pozytywnych zmian w sobie	3,34	3,48	

- Porównanie opinii nauczycieli (N) i rodziców (R) wskazuje, że istnieją znaczne różnice w postrzeganiu tego, w jakim stopniu różne kompetencje są rozwijane w szkole (patrz tabela 4C). Konsekwentnie nauczyciele oceniają znacznie wyżej rozwój kompetencji w środowisku szkolnym niż rodzice. Największe różnice występują w kategorii „Radzenie sobie ze stresem” (d Cohena 1,09).

Tabela 4C.

Proszę ocenić, czy poniżej wymienione kompetencje Pana/Pani dziecka są rozwijane w szkole? Porównanie opinii nauczycieli (N) i rodziców (R)). Zakres skali 1-4;

	N	R	Efekt
Kreatywność	3,34	2,79	
Współpraca w zespole	3,44	3,05	
Komunikacja z innymi ludźmi	3,47	3,03	
Radzenie sobie ze stresem	3,17	2,46	1,09
Łatwe przystosowanie się do zmian	3,07	2,52	
Umiejętność argumentacji i wysuwania wniosków	3,35	2,76	
Umiejętność analizowania sytuacji z różnych perspektyw	3,31	2,67	
Inteligencja emocjonalna	3,24	2,61	
Podejmowanie decyzji	3,35	2,68	

- Jak wynika z danych zebranych w tabeli 5C rodzice są raczej przekonani, że szkoła oferuje uczniom atrakcyjne formy wykorzystania czasu wolnego. Odpowiedzi rodziców znacznie przekraczają hipotetyczny punkt odniesienia, który dla skali od 1 do 4 ten wynosi 2,5. Porównanie opinii rodziców ze szkół podstawowych i ponadpodstawowych wskazuje na pewne różnice pomiędzy tymi grupami, zawsze na korzyść rodziców ze szkół ponadpodstawowych, jednak są one relatywnie niewielkie.

Tabela 5C.

Czy Pana/Pani szkoła oferuje uczniom atrakcyjne formy wykorzystania czasu wolnego? Porównanie opinii rodziców uczniów szkół podstawowych (P) i ponadpodstawowych (PP). Zakres skali 1-4 (N = 649)

	P	PP	Efekt
Zajęcia dodatkowe	2,96	3,13	0,20
Koła zainteresowań	2,97	3,16	0,21
Kluby dyskusyjne	3,07	3,32	0,19

Podsumowanie

Raportu z diagnozy postaw wobec doradztwa zawodowego, kariery i szkoły

Badanie dotyczące postaw wobec doradztwa zawodowego zostało wykonane na próbie 742 uczniów, 283 nauczycieli oraz 649 rodziców.

Najważniejsze wnioski:

1. Doradztwo zawodowe jest rozpoznawalne wśród uczniów, jednak zdecydowanie więcej na jego temat wiedzą uczniowie szkół podstawowych (patrz tabela 2A i 3A).
2. Zdecydowana większość nauczycieli podejmuje działania na rzecz wsparcia uczniów w zakresie doradztwa zawodowego (patrz tabela 1B).
3. Korzystnie układają się w grupie nauczycieli wskaźniki dla poszczególnych postaw wobec doradztwa (patrz tabela 3B). Nauczyciele mają silne poczucie, że rozwijają istotne kompetencje uczniów.
4. Najważniejszymi powodami braku aktywności nauczycieli w zakresie doradztwa zawodowego są: specyfika uczonych przedmiotów oraz brak wiedzy i przygotowania metodycznego (patrz tabela 2B).
5. Badani rodzice są raczej przekonani, że szkoła oferuje uczniom atrakcyjne formy wykorzystania czasu wolnego (tabela 5C), są jednak zdecydowanie mniej przekonani niż nauczyciele, że szkoła rozwija różne ważne na rynku pracy kompetencje (patrz tabela 4C).
6. Porównanie ocen dokonywanych przez badanych nauczycieli (patrz tabela 5B) oraz rodziców (tabela 3C) przekonuje, że istnieje pewien konsensus pomiędzy rodzicami i nauczycielami dotyczący kluczowych działań wobec uczniów. Za kluczowe uważane jest wsparcie w zakresie: Możliwości dokonywania pozytywnych zmian w sobie, Pracy nad potencjałem – określenie mocnych i słabych stron oraz Rozwoju umiejętności społecznych ucznia.
7. Ogólny rozkład wyników badania postaw uczniów wobec doradztwa zawodowego i kariery należy ocenić pozytywnie. Prawie wszystkie wskaźniki postaw ważnych dla rozwoju zawodowego układają się powyżej punktu odniesienia (patrz tabela 1A).
8. Rozkład wyników na temat szans kontynuowania nauki bądź podjęcia wymarzonej pracy jest w grupie badanych uczniów relatywnie korzystny. Korzystnie rozkładają się również opinie uczniów dotyczące postrzegania osobistego wpływu na rozwój swojej kariery (kontynuacji nauki bądź podjęcia pracy) (patrz tabela 4A).
9. Z porównania odpowiedzi uczniów i ich rodziców wynika (patrz tabele 1A i 1C), że w zakresie wszystkich mierzonych parametrów przekonania rodziców są bardziej pozytywne niż przekonania uczniów. Różnice konsekwentnie wskazują, że rodzice mają upożytywniony obraz swoich dzieci i udzielanego przez siebie wsparcia.
10. Porównanie ocen dokonywanych przez badanych nauczycieli (patrz tabela 5B) oraz rodziców (tabela 3C) przekonuje, że istnieje pewien konsensus pomiędzy rodzicami i

nauczycielami. Obydwie grupy uważają, że należy wspierać: Rozwój przekonań ucznia na temat możliwości dokonywania pozytywnych zmian w sobie, Pracę nad potencjałem – określenie mocnych i słabych stron oraz Rozwój umiejętności społecznych ucznia.

11. Porównanie opinii nauczycieli i rodziców wskazuje, że istnieją znaczne różnice w postrzeganiu tego, w jakim stopniu różne kompetencje są rozwijane w szkole (patrz tabela 4C). Konsekwentnie nauczyciele oceniają znacznie wyżej rozwój kompetencji w środowisku szkolnym niż rodzice. Największe różnice występują w kategorii „Radzenie sobie ze stresem”.
12. Rodzice są raczej przekonani, że szkoła oferuje uczniom atrakcyjne formy wykorzystania czasu wolnego (patrz tabela 5C).
13. Zdaniem nauczycieli szkoły powinny nadal rozwijać ofertę rozwijania zainteresowań u uczniów (patrz tabela 7B).

Bibliografia:

- Baglama, B., & Uzunboylu, H. (2017). The relationship between career decision-making self-efficacy and vocational outcome expectations of preservice special education teachers. *South African Journal of Education*, 37(4), 1–11. <https://doi.org/10.15700/saje.v37n4a1520>
- Lapan, R. T., Poynton, T., Marcotte, A., Marland, J., & Milam, C. M. (2017). College and Career Readiness Counseling Support Scales. *Journal of Counseling and Development*, 95(1), 77–86. <https://doi.org/10.1002/jcad.12119>
- McWhirter, E. H., Rasheed, S., & Crothers, M. (2000). The effects of high school career education on social-cognitive variables. *Journal of Counseling Psychology*. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.47.3.330>